

Slovníkové heslo

Kulturní průmysl, je pojem, který je spojen s prací kvazimarxistické frankfurtské školy v souvislosti s deformací umění v průmyslovou komoditu. Podle frankfurtské školy je zavádějící oddělovat umění od průmyslu a estetickou složku od sociálních faktorů, protože oba termíny již dávno splynuly - umění se vzdalo vlastní nezávislosti a ve spojení s průmyslem obměnilo svou vlastní povahu. Adorno a Horkheimer v roce 1946 napsali slavný esej *The Cultural Industry – Enlightenment as Mass Deception*, kde zastávají názor, že kultura je opanována komoditami z produkce kulturního průmyslu, které sice budí zdání demokratičnosti, individualismu a diverzity, ale ve skutečnosti jsou autoritářské, konformní a vysoce standardizované. Nápadným rysem kulturního průmyslu je tedy uniformita, neboť propojuje všechna svá jednotlivá odvětví. Ty se propojují především z ekonomických důvodů a na stále vyšších úrovních. Jenom z ekonomických důvodů vzniká širší nabídka výrobků. Dílo, jako místo autenticity a pravdy, je likvidováno, standardizováno, obsahově vyprázdněno. Podle Adorna a Horkheimera jsme doslova svědky smrti umění. Po své smrti je umění ztotožněno se zbožím, komoditou. Podle Adorna a Horkheimera je kulturní průmysl totalitární povahy, směřuje ke kontrole, k odstranění odlišností, k výdělku a manipulaci. Současnější užití termínu „kulturní průmysl“ nemusí nutně odkazovat k práci frankfurtské školy, ale prostě k produkci populární hudby, filmu, televize a módy nadnárodními kapitalistickými korporacemi. Tato aplikace pojmu spadá do oblasti politické ekonomie kultury. Jinak řečeno, koresponduje s otázkami po tom, kdo vlastní a kontroluje ekonomické, společenské a kulturní instituce a jak korporátní vlastnictví a řízení kulturního průmyslu formuje dnešní kulturu. V tomto smyslu představuje studium odvětví kulturního průmyslu nezbytnou součást kulturních studií.

Americký filmový průmysl

Mluvíme-li o pojmu „kulturní průmysl“, pak je americký filmový průmysl, potažmo Hollywood, se všemi svými milionovými výdaji a zisky, obrovskými nadnárodními produkčními a distribučními společnostmi, masovou produkcí filmů a kultem filmových hvězd jeho ideální definicí. Nikde jinde, snad s výjimkou populární hudby, totiž nedochází k tak významnému splynutí dvou na první pohled zcela odlišných světů, a sice uměleckého s ekonomickým, průmyslovým.

Existuje vůbec nějaký rozdíl mezi americkým filmovým průmyslem a průmyslem kterýmkoliv jiným? Je ještě jeho tvorba uměleckým přínosem, nebo jen produkcí obyčejného „zboží“ motivovanou jediným cílem – dosažení zisku? K odpovědi na první otázku nám dle mého názoru může dopomoci citace z knihy Jamese Monaca *Jak číst film: „Oblast Los Angeles poskytovala dostatek slunečního světla, dobré počasí a širokou škálu kontrastních lokalit – krátce řečeno surovin filmové tvorby – spolu s kvalifikovanou pracovní silou. Filmový průmysl se v Hollywoodu usadil ze stejného důvodu, z jakého se automobilový průmysl usadil v Detroitu: blízkost surovin a pracovních sil“¹*. Je tedy patrné, že filmový průmysl v USA uvažuje a jedná stejnou logikou, jako kupř. automobilový. Je tedy doslova propracovanou továrnou na popkulturu, v tomto případě zaměřenou na stříbrné plátno a vše okolo něj. Koneckonců slovo továrna je obsaženo i ve známém úsloví „továrna na sny. Pochopitelně, že různé druhy průmyslů mezi sebou mají vždy větší či menší odlišnosti, avšak základní model zůstává stále stejný. Na druhou otázku je odpověď složitější, vždyť je předmětem podrobných filozofických úvah a diskusí. Navíc hned na začátku stojíme u základního problému, a tím je nezodpověditelná otázka „Co je to vlastně umění?“. Proto se pokusím vyjádřit, ostatně stejně jako v prvním případě, svůj subjektivní pohled na danou věc. Adorno a Horkheimer mluví v souvislosti s kulturním průmyslem a změně povahy umění, o jeho degradaci a dokonce smrti. To, že se umění v éře kulturního průmyslu výrazně proměnilo, je nezpochybnitelné. Platí to i v případě amerického filmu, jehož tvář jakoby postupem let se stále zvětšující se komercializací podstoupila plastickou operaci, obrazně řečeno. To se týká samozřejmě především „mainstreamových“ filmů.

Jsme ale svědky uniformity, obsahového vyprázdnění a již zmiňované smrti umění? Do jisté míry zřejmě ano. Perfektně to můžeme demonstrovat na některých tzv. „popcornových blockbusterech“, které jsou si skutečně obsahově i vizuálně velmi podobné, dějově jednoduché, postrádají jakoukoli invenci (kromě technologické) a ovlivňují masy lidí. Nicméně brak a kýč byli přece součástí umění v podstatě od nepaměti, na tom Hollywood mnoho nezměnil. Pouze se dokázal mimořádně efektivně přizpůsobit současné poptávce. Jak napsal Tony S. Camonte: „Hollywood je zkrátka tady, protože je potřebný, protože uspokojuje určité potřeby, a přitom od nikoho nic nepožaduje. Snad kromě dětinské mysli. Vítejte do chrámu radovánek!“².

¹ MONACO, James. *Jak číst film: Svět filmů, médií a multimédií*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 2004. 735 s., op. cit., s. 241.

² CAMONTE, Tony S. *Hollywood včera a dnes*. Vyd. 1. Praha: Český filmový ústav, 1992. 111 s., op. cit., s. 5.

Seznam použité literatury

BARKER, Chris. *Slovník kulturních studií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 206 s. ISBN 80-7367-099-2.

CASETTI, Francesco. *Filmové teorie 1945-1990*. Vyd. 1. Praha: AMU, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7331-143-8.

MONACO, James. *Jak číst film: Svět filmů, médií a multimédií*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 2004. 735 s. ISBN 978-80-00-01410-4.

CAMONTE, Tony S. *Hollywood včera a dnes*. Vyd. 1. Praha: Český filmový ústav, 1992. 111 s. ISBN 80-7004-075-0.

THOMPSON, Kristin – BORDWELL, David. *Dějiny filmu: přehled světové kinematografie*. Vyd. 1. Praha: AMU/NLN, 2007. ISBN 978-80-7331-091-2.